

Azərbaycan Respublikası
Ekologiya və Təbii Sərvətlər
Nazirliyi

Orxus Konvensiyası haqqında ümumi məlumat

Nazirlik – Orxus İctimai Ekoloji İnformasiya Mərkəzi

Konvensiyasının tarixi

Ətraf mühit məsələlərinə dair informasiyanın əldə edilməsi, qərarların qəbul edilməsi prosesində ictimaiyyətin iştirakı və ədalət mühakiməsinə müraciət ilə bağlı BMT Avropa İqtisadi Komissiyasının Konvensiyası "Orxus Konvensiyası" kimi tanınır. Buna səbəb konvensiyanın 1998-ci il iyun ayının 25-də Danimarkanın Orxus şəhərində Avropanın ətraf mühit nazirlərinin "Avropanın ətraf mühiti" adı altında keçirilən Dördüncü konfransında qəbul edilməsidir. O vaxt bu konvensiya 39 ölkə və Avropa İttifaqı tərəfindən imzalanmışdır.

Orxus Konvensiyası gələcək nəsillər üçün ətraf mühitin mühafizəsi və onun vəziyyətinin yaxşılaşdırılması prosesində ictimaiyyətin və aidiyyəti təşkilatların nümayəndələrinin iştirakını gücləndirmək məqsədilə yaradılmış yeni tip Konvensiyadır. Orada insanların ətraf mühitə dair informasiya əldə etmə, proseslərdə iştirak və ədalət mühakiməsinə müraciət hüquqları göstərilir ki, bu da ətraf mühitə dair məsələlərdə dövlət orqanlarının hesabat verməsi və idarəetmənin şəffaflıq səviyyəsinin yüksəldilməsinə şərait yaradır.

Bu konvensiya yalnız ətraf mühitin mühafizəsi mexanizmi deyil, habelə, demokratiyanın inkişafı vasitəsidir. O. həmçinin aşağıdakıları təmin etməyə yönəldilmişdir:

İctimaiyyət nümayəndələrinə dövlət orqanlarında olan ətraf mühitə dair informasiyaları əldə etməyə daha geniş imkanlar yaradır ki, bu da öz növbəsində dövlət orqanlarının açıqlıq və hesabatlılıq səviyyəsini artırır;

İnsanlara ətraf mühitə dair məsələlərlə bağlı fikir və narahatlıqlarını bildirməyə, qərarların qəbul edilməsinə cavabdeh olan şəxslər tərəfindən lazımi hesabatların hazırlanmasına imkan yaradır;

İctimaiyyətin ətraf mühitə dair informasiya almaq və qərarların qəbul edilməsində iştirakı hüququnu pozan halları müəyyən etmək proseduru bilməyə və bəzi hallarda ekoloji qanunvericiliyin geniş xarakterdə pozulması halları üzrə şikayət etməsinə şərait yaradır.

Konvensiyanın kökləri “Avropa üçün ətraf mühit ” prosesi, ətraf mühitə və insan hüquqlarına dair uzun illər ərzində yerli və beynəlxalq səviyyədə qanunvericilik müddəalarının işlənilib hazırlanması prosesi ilə bağlıdır.

Konvensiya 1996-1998 illərdə işlənilib hazırlanmış və çoxsaylı təkliflərin irəli sürüldüyü müxtəlif ölkələrin hökumət və qeyri danışıqlar prosesi ilə müşahidə olunmuşdur. Bu prosesin gedişində ümumi rəhbərlik altında birləşmiş qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələri konvensiyanın işlənilib hazırlanması prosesinə aktiv cəlb edilmiş və mətnin son variantına əhəmiyyətli təsir etmişlər. Sonradan “Eko Forum” adını almış QHT-lərin koalisiyasına həm Şimali, həm də Cənubi Avropadan olan mütəxəssislər daxil idilər. Konvensiyanın həyata keçirilməsi prosesində bu koalisiyanın fəallığı əvvəlki səviyyədə qalmaqdadır.

Orxus konvensiyası tətbiqi baxımından isə qlobal hesab edilir. Faktiki olaraq bu Konvensiyaya dünyanın bütün ölkələri qoşula bilər. Bu Konvensiya Rio-de Janeyro Bəyannaməsinin 10-cu prinsipinin praktiki tətbiqinin mümkün modeli kimi çıxış edir.

Konvensiya 30 oktyabr 2001-ci ildə qüvvəyə minmişdir və Tərəflərin ilk iclası 21-23 oktyabr 2002-ci ildə İtalyanın Luka şəhərində olmuşdur.

Hazırda konvensiya 27 ölkə tərəfindən ratifikasiya edilmişdir: Albaniya, Azərbaycan, Belarus, Belçika, Bolqarıstan, Danimarka, Estoniya, Ermənistan, Fransa, Gürcüstan, Macarıstan, İtaliya, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Kipr, Latviya, Litva, Malta, Norveç, Polşa, Portuqaliya, Moldova, Rumıniya, Tacikistan, Makedoniya, Türkmənistan, Ukrayna.

Azərbaycan Konvensiyaya 9 noyabr 1999-cu ildə qoşulmuşdur. Qoşulmanın zəruri prosedurlarını nəzərə alaraq 23 mart 2000-ci ildən Azərbaycan Konvensiyanın Tərəfi sayılır.

İctimaiyyətin ətraf mühitə dair informasiya ilə təmin edilməsi Orxus Konvensiyası ratifikasiya edilməmişdən öncə də Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulurdu. Lakin bu normalar çərçivə xarakteri daşıyan Qanunlarda ifadə olunduğu və onların qanunqüvvəli aktlarla zəruri prosedurları yaradılmadığı səbəbindən deklarativ xarakterli olaraq qalırdı. Konvensiyanın ratifikasiyasından sonra “Ətraf mühitə dair informasiyanın əldə edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu və Nazirlər Kabinetinin bir sıra qərarları qəbul edildi və prosedurların hazırlanması istiqamətində müəyyən iş görüldü.

Orxus Konvensiyasının ölkəmizdə həyata keçirilməsinə cavabdeh olan orqan Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyidir.

Orxus Konvensiyası: əsas tərkib hissələri

Orxus konvensiyası aşağıdakı hissələrdən ibarətdir:

- Preampula
- Ümumi müddəalar (maddə 1-3)
- İnformasiyanın əldə edilməsi (maddə 4-5)
- Qərarların qəbul edilməsi prosesində ictimaiyyətin iştirakı (maddə 6-8)
- Ədalət mühakiməsinə müraciət (maddə 9)
- Yekun müddəalar (maddə 10-22)

- Əlavə I- maddə 6-da göstərilən fəaliyyət növlərinin siyahısı
- Əlavə II-Arbitraj

Üç əsas prinsip

Konvensiya ictimaiyyətin iştirakının üç əsas prinsipi üzərində qurulub:

I. İnformasiyanın əldə edilməsi.

İnformasiyanın əldə edilməsi ilə bağlı əsas müddəalar dövlət orqanlarının üzərinə bir sıra vəzifələr qoyur. Bu vəzifələr bir tərəfdən sorğulara cavab olaraq informasiyanın verilməsindən, digər tərəfdən informasiyanın aktiv yayılmasından ibarətdir. Bu vəzifələri və digər əsas müddəaları həyata keçirmək üçün konvensiya konkret məcburi metodoloji göstərişlər nəzərdə tutmur, əksinə olaraq onları həyata keçirənlərin qarşısında vəzifə qoyur ki, həmin bu işlərlə bağlı özləri şəffaf və effektiv sistem işləyib hazırlasınlar.

II. İctimaiyyətin iştirakı

Konvensiyanın 2-ci əsas prinsipi qərarların qəbul edilməsində ictimaiyyətin iştirakı prosedurları ilə bağlıdır. İnkişafın vacibliyi səviyyəsindən asılı olaraq bu hissə üç kateqoriyaya ayrıla bilər.

Birinci kateqoriya - konkret fəaliyyət növləri üzrə qərarın qəbul edilməsi ilə əlaqədar ictimaiyyətin iştirakı prosedurlarına daxil olan fəaliyyət növlərinin və tətbiq olunan kriteriyaların siyahısından tutmuş, qərarların yenidən baxılması prosedurlarına qədər məsələlərdə ictimaiyyətin iştirakının dəqiq reqlamentini nəzərdə tutur.

İkinci kateqoriya - strateji qərarlar üzrə əksər praktik detalların ölkənin özü tərəfindən işlənilib hazırlanacağı prosedurlar vasitəsilə tənzimlənəcəyini nəzərdə tutur. Bununla yanaşı burada Konvensiyanın 6-cı maddəsinin müddəalarına müvafiq konkret vəzifələr də müəyyən edilmişdir. Bundan başqa dövlət və yerli səviyyələrdə strateji qərarların qəbul edilməsi prosesində ictimaiyyətin iştirakını təmin etmək məqsədilə konkret, şəffaf və ədalətli qaydaların işlənilib hazırlanması vəzifəsi də Azərbaycan hökumətinin üzərinə qoyulmuşdur.

Üçüncü kateqoriya - sərəncamlara və normativ aktlara aid olaraq sərt vəzifələr nəzərdə tutmur. Lakin dövlət orqanlarına tövsiyə edilir ki, icraedici orqanlar tərəfindən normativ aktların, qanun layihələrinin işlənilib hazırlanması prosesinin gedişində ictimaiyyətin iştirakı təmin edilsin.

III. Ədalət mühakiməsinə müraciət

3-cü əsas prinsip Konvensiyanın müəyyən etdiyi vəzifə və hüquqların icrasını təmin edən mexanizmləri nəzərdə tutur. Bu prinsiplərə uyğun olaraq Tərəflər Konvensiya ətrafında hüquqları və maraqları olan kəslərin hüquqi müdafiəsi ilə bağlı mexanizmlərin icrasına təminat verirlər.

